

ROBERT EDWIN PEARY 1856 - 1920

Af magister *E. Schelde Møller*

Det er vanskeligt at sige, hvad man mest beundrer hos *Robert Edwin Peary*: den målbevidsthed, der i mere end tyve år fik ham til at udsætte sig for utrolige strabadser og afsavn i Nordgrønland og Polhavet - eller hans store og stiltfærdige personlighed, der forblev uændret på trods af hele det bjerg af misundelse og had, åbenlys og skjult forfølgelse han blev udsat for. For Danmarks vedkommende kom det til at forme sig så uheldigt, at i et afgørende øjeblik i hans liv øste vi hele den beundring, der ene og alene burde være tilfaldet Peary, over en bedrager, for hvem det i årevis lykkedes at indbilde den halve verden, at det var ham og ikke Peary, der først nåede Nordpolen. Efter hans eget udsagn var *dr. Cook* af den mening, at der her i verden „var ære nok til alle“, og han var i hvert fald fast besluttet på at tilrive sig sin del - et ikke ualmindeligt træk hos aktive og ofte charmerende psykopater.

Der er ingen grund til at tro, at Peary, der blev født for hundrede år siden (6. maj 1856), var „destineret“ til at blive den, der først skulle nå Nordpolen eller blot det at blive en kendt arktisk opdagelsesrejsende. Der var ingen i hans familie, der viste ham, hvilken vej han skulle følge - og da han endelig valgte den løbebane, der skulle gøre ham verdenskendt, skete det, som han selv har oplyst, ganske tilfældigt. Efter i nogle år at have arbejdet i regeringens tjeneste som ingeniør i Nicaragua med et stort kanalprojekt, der ikke syntes at ville tage nogen ende, faldt han i en gammel boghandel i Washington over et skrift om indlandsisen. Han siger herom, at „en streng, der som dreng havde vibreret intenst i mig efter læsningen af Kane's vidunderlige bog, var blevet rørt igen“. Dristige psykologer, som der jo aldrig har været mangel på, vil derfor kunne hævde, at der alligevel har været noget med „destination“ i Peary's liv: at han som mand søgte at opfylde de hemmelige ønsker, Kane havde vakt i ham. Sikkert er det: Kane-bassinet kom han til at stifte et grundigt kendskab til.

Der foreligger i dag en meget omfattende Peary-litteratur, hans egne store og velskrevne værker ikke at forglemme! En hel del af, hvad der er fremkommet, ligner imidlertid i høj grad hinanden og er for en stor del fremkommet i Cook-affærens kølvand, som forsvarsskrifter for Peary. Det var virkelig en overgang

nødvendigt, omend ikke for at overbevise eksperterne, så dog den store offentlighed både i Europa og USA. Så sent som i 1929 kom f. eks. *J. Gordon Hayes'* „Robert Edwin Peary, a record of his explorations 1886-1909“ - et hadefuldt skrift, hvor ondskabsfuldhederne kun er hyllet i meget tyndt cellophan, og hvor forfatteren stadig hævder, at Peary ikke havde nået Nordpolen. Og så sent som i 1951 udsendte Cook - ganske vist posthumt - en bog med den stadig frimodige titel „Return from the Pole“. Egentlig burde den have heddet „Return from the Prison“ - det var nemlig et sådant han kom fra i 1930, efter et flerårigt ophold.

Peary's liv er kendt med alle ønskelige enkeltheder. Både som dreng og ung mand var han dygtig og aktiv, stærkt optaget af udendørs studier, specielt ornitologi, som han drev med stor dygtighed og endog med et vist forretningsmæssigt talent (han solgte udstoppede fugle og tjente lidt til sig selv og sin mor; faderen var død, da drengen kun var tre år gammel). Han var også i besiddelse af et vist litterært talent, og under sit college-ophold afslørede han igen nye og betydelige evner som tekniker. Han var beundret af professorer og afholdt af studiekammeraterne, slap fint gennem eksamen og endte i 1879 i United States Coast and Geodetic Survey med 10 dollars pr. uge.

Derefter fulgte hans „mellemamamerikanske periode“, hvor han spildte kræfterne på Nicaragua-kanalprojektet, men erhvervede en surveyorteknik, som senere kom ham tilgode. Da kanalplanerne så ud til at strande, var det, han fik øje på skriftet om indlandsisen og uden mange betænkeligheder fremsatte han - mere dristigt end velovervejet - en plan om udforskningen af den grønlandske østkyst for the National Academy of Science i Washington. Han opnåede orlov fra flådedepartementet, og i 1886 foretog han sin første Grønlands-rejse, der kom til at forme sig som en ikke helt lille sviptur ind på indlandsisen sammen med *Chr. Maigaard*, assistent i Ritenbenk. Begge var på et hængende hår ved sætte livet til, ukyndige som de var. Men det var pionerarbejde, og egentlig kunne man nu have ventet, at Peary's løbebane var afstukket. Han var uden tvivl begejstret for de arktiske egnes skønhed, han havde gjort vigtige iagttagelser på indlandsisen, han havde set nærmere på Karajak-gletcheren, havde interesseret sig for de fossilførende lag ved Kekertak - men alligevel måtte han vende tilbage til det ulyksalige Nicaragua-projekt, der fordrede nye rejser og en meget betydelig indsats. Han skrev flere afhandlinger herom og troede selv, at Nicaragua-kanalen havde en fremtid for sig ved siden af Panama-kanalen. Det var under disse Nicaragua-rejser han traf sin fortræffelige medhjælper Matthew Henson, negertjeneren, der var med ham på Nordpolen.

De arktiske planer var dog langt fra opgivet - Peary må i disse år have drømt om at blive den første, der gik over Indlandsisen, og man ved, at det var en stor

Robert Edwin Peary

skuffelse for ham, at *Nansen* kom ham i forkøbet i 1888. Resultatet var, at Peary lagde sine planer om - han ville foretage en langt nordligere rejse, bl. a. med den hensigt at forsøge at finde ud af, om Grønland strakte sig til Nordpolen. Rejsen kom først i stand i 1891, men fik for så vidt en dårlig start, som Peary under sejladsen i Melvillebugten kom ud for et uheld - et jernstykke, som med stor kraft ramte hans ben - der immobiliserede ham i uger. Blandt ekspeditionens deltagere var hans unge og smukke frue, lægen og etnografen dr. Cook, Mat Henson og den norske skiekspert *Eivind Astrup*. Som hovedbase havde Peary valgt Inglefield-fjorden, hvor man fik rejst et mindre hus, „Red Cliff House“. I de fleste værker anføres det, at Mrs. Peary blev den „første hvide kvinde“ der oplevede en overvintring i arktiske egne. Det er rigtigt, at hun har en „nordlig rekord“, men

ellers var der jo fra gammel tid mange danske kvinder, der har oplevet Vestgrønland om vinteren.

Rejsens hovedresultat blev opdagelsen af Independence-fjorden (eller Independence Bay som Peary kaldte den) efter en dristig, månedlang slæderejse over indlandsisen sammen med Astrup. På et sted, han kaldte Navy Cliff, byggede han en varde, hvori han nedlagde en kort beretning om rejsen. Den blev fundet i 1912 af *Peter Freuchen*, der overgav den til *Knud Rasmussen*.

Som bekendt kom Peary under denne rejse også til det resultat, at det land, som nu er opkaldt efter ham, i virkeligheden var en øgruppe, adskilt fra det egentlige Grønland ved „Peary-kanalen“, som han kom til at høre meget ondt for. Hele denne kritik, der først tog fart efter Cook-affæren, var i realiteten uberettiget. Han havde god grund til at formode, at der eksisterede en sådan kanal, og det kan meget vel tænkes, at den også har eksisteret i en ikke altfor fjern fortid. Den første, der ydede Peary fuldt retfærdighed på dette punkt - og også den første, der var i stand til det - var *Lauge Koch*.

Udadtil, overfor den amerikanske offentlighed, kom denne ekspedition til at stå som en stor bedrift, hvad den også var - det var den rejse, der gjorde hans navn kendt. Den 3. rejse, påbegyndt i 1893, blev slået for stort op og gav trods de store anstrengelser på indlandsisen, ikke nævneværdige resultater. I foråret 1894 foretog han (sammen med to andre) en meget besværlig rejse til Melville-bugten, hvor han lokaliserede de berømte meteoriter, der havde spøget lige siden *John Ross'* dage (dvs. 1818). Det var „Kvinden“, „Hunden“ og „Teltet“, den sidste på næsten hundrede tons. Det lykkedes ham i de følgende år at få alle tre meteoriter bragt til USA, hvor man i dag kan se dem i the Hayden Planetarium i New York.

I de nærmeste efterfølgende år, hvor han også foretog et par rejser, modnedes hans beslutning om at ville være den første på Nordpolen. Da han i 1898 var i London, omtalte han disse planer. Efter nye vanskeligheder med at opnå orlov fra flåden lykkedes det Peary at få etableret, hvad man nu plejer at kalde „4-årsekspeditionen“ (1898-1902), med hovedbase i det berygtede Fort Conger, hvor general *G. W. Greely* nogle år tidligere havde indlagt sig herostratisk berømmelse både som ekspeditionsleder og kartograf. Da Peary tillod sig at rette nogle af hans meget håndgribelige kortlægnings-fejltagelser, erhvervede han sig en uforsonlig fjende i generalen, der havde politisk indflydelse. Under bestræbelserne for at føre forsyninger frem til Fort Conger kom Peary ud for en frygtelig femdages rejse, hvor han fik forfrysninger i tærne, der senere måtte amputeres, og på sit ugelange og smertefulde sygeleje i lejren, var det, Peary skrev de berømte ord på væggen: *I shall find a way or make one* (efter Senecas: *Inveniam viam aut faciam*). Det gjorde han også, men den blev længere og hårdere, end han havde tænkt sig.

Minde for Peary på høiden bag Kap York rejst af hans datter, mrs. Stafford.

Selvom de fire år gav ham store erfaringer, nåede han ikke i denne omgang sit mål. I foråret 1902 forsøgte han første gang at trænge frem over Polhavet, men måtte standse ved $84^{\circ} 17' 27''$ - og efter tilbagekomsten til USA var han klar over, at dersom det overhovedet skulle lykkes, måtte han have et skib, der kunne trænge op gennem isen i Kennedy- og Robeson-kanalerne. Med Nansens „Fram“ som forbillede tegnede Peary selv sit skib „Roosevelt“, og i 1905 fik han en ny ekspedition i stand. I marts 1906 - også et mærkeår i polarforskningens historie - nåede han sammen med Mat Henson op på $87^{\circ} 6'$, det nærmeste man nogensinde havde været Nordpolen. Turen tilbage over Polhavet til Cap Neumeyer på Grønlands

nordkyst blev i uhyggelig grad et kapløb med døden. Der dannede sig stadig nye revner i isen, nye kilometerbrede render, der måtte passeres på gyngende nyis - og da man nåede Grønland var det i fuldkommen udsultet tilstand. Efter at have foretaget kartografiske undersøgelser på vestsiden af Grant's Land vendte han tilbage til New York med et af isen næsten ødelagt skib.

Efter så mange vanskeligheder - og efter at Peary havde passeret de 50 år - ville det ikke på nogen måde have været påfaldende, om han havde „lagt op“. Men her er det netop, man møder denne forbløffende beslutsomhed og målbevidsthed, der var et særkende for ham. Med 49 eskimoer, 246 hunde og „Roosevelt“ fyldt med stinkende hvalkød gik rejsen igen mod nord i juli 1908. Skibet gik i vinterkvarter ved Cap Sheridan - og i sin kahyt havde Peary alle enkeltheder klar til det afgørende fremstød. Han må selv have været klar over, at det var hans sidste mulighed for at nå, hvad man godt kan betegne som hans livsmål. Efter planen skulle deltagerne opdeles i 5 hold, de fire til støtte for hans eget „Nordpols-hold“, der skulle foretage „angrebet“ på Polen fra et punkt godt 200 kilometer fra målet. Den 28. februar 1909 blev startdagen for det store foretagende, som Peary vel var klar over ville blive noget - som han sagde - i retning af „et ufortyndet helvede“. Selvom vanskelighederne - af samme art som tidligere omtalt - viste sig store nok, var der i realiteten tale om en lille „fortynding“. Kun ledsaget af den uundværlige Henson nåede han den 6. april 1909 Nordpolen, således som det fremgår af hans observationer både den 6. og 7. april. Disse observationer har - da alle stridighederne begyndte - været underkastet meget nøje undersøgelser, bl. a. af eksperter fra U. S. Coast and Geodetic Survey. I William Herbert Hobbs' store og fortræffelige værk om Peary fra 1936 siges det, at hans sidste lejr (Camp Jesup) lå indenfor 4.½ miles fra Nordpolen, og at Peary på en slædetur den 7. april passerede Nordpolen i en afstand af lidt over en mile - „og eftersom han gjorde adskillige andre afstikkere i forskellige retninger, kan han meget vel være kommet indenfor et stenkast fra målet“. Den 22. april nåede han efter meget hurtige og ikke særlige vanskelige returmarcher udgangspunktet ved Cap Columbia. Hans modstandere har hævdet, at det ville være umuligt for ham så hurtigt at nå tilbage - dagsmarcherne ville være umenneskeligt store - men hertil er intet andet at bemærke, at det var de altså ikke.

De nærmere enkeltheder - herunder også forholdene omkring en af ekspeditionsdeltagerens ulykkelige død - skal ikke berøres her. Alle detaljer i Peary's bedrift er forlængst gransket og vurderet - tanken har her blot været den at pege på nogle hovedbegivenheder i hans liv i tilknytning til hundredåret for hans fødsel.

Derimod kunne man nok ønske lidt større klarhed over de nærmest følgende begivenheder, d.v.s. Cook-affærens hastige, næsten eksplosive udvikling i Køben-

havn. Der er ingen tvivl om, at vi fra dansk side var for godtroende og handlede forvirret fra det øjeblik, Cook afsendte det berømte telegram fra Lerwick (den 1. september 1909 om eftermiddagen) på Shetlandsøerne. Alene den omstændighed, at Cook heri hævdede, at han havde været på Nordpolen allerede den 21. april året før burde have vakt nogen mistanke - på en eller anden måde skulle det vel have været muligt for ham på et tidligere tidspunkt at underrette verden om noget så interessant. Men nu kom nyheden altså fra Lerwick, og selveste Cook var ombord i det danske Grønlands-skib „Hans Egede“, der var på vej til København.

Peter Freuchen har i 1. bind af sine erindringer („I al frimodighed“) meget godt skildret hele halløjet: den storslåede modtagelse af dr. Cook, hans udnævnelse til æresdoktor ved Københavns universitet, der var så meget mere forhastet som astronomi-professoren S. E. Strømgren bogstavelig talt fra det øjeblik Cook satte foden på dansk jord havde haft kendskab til Cook's såre mangelfulde evner til at foretage positionsbestemmelser etc. Men da *Knud Rasmussen*, *Sverdrup* og *Ammundsen* udtalte sig til fordel for Cook, rullede lavinen videre - og selv efter, at man fra Peary havde modtaget et telegram - det kom på et for Cook-tilhængerne meget ubelejligt tidspunkt - om at man ikke skulle tro, hvad Cook sagde, var det vanskeligt at standse den. Til universitetets æresdoktorgrad havde man allerede føjet en guldmedalje fra Det kgl. danske geografiske Selskab, overrakt af kronprinsen i Odd Fellow Palæet i overværelse af hele den kongelige familie. Det er ejendommeligt at tænke sig, at man vovede alt dette *uden at have den fjerneste skygge af bevis for, at Cook havde været på Nordpolen.*

I USA tog man det heller ikke så nøje med beviserne - også her druknede bevidstheden, og selv efter at *Harry Whitney*, til hvem Cook hævdede at have overgivet sine originale dokumenter, havde oplyst, at han ingen dokumenter havde modtaget, vedblev man at tro ham. Dr. Cook blev sandelig en berømt mand - han solgte artikelsier til de store amerikanske blade for kæmpesummer og holdt foredrag, der for en enkelt aften indbragte ham, hvad der formentlig har svaret til ca. 100.000 kr.

I december 1909 forelå resultatet af undersøgelserne ved Københavns universitet. Fra en mr. Lonsdale, der ifølge Freuchen havde solgt skrivemaskiner i København, og som havde været Cook's sekretær, modtog man nogle papirer, dog ikke „de originale“, der var blevet tilbageholdt af sikkerhedsmæssige grunde! Et 7-mandsudvalg (hvoraf Knud Rasmussen var medlem) havde imidlertid undersøgt, hvad man havde fået, og den 21. december udsendte universitetet en erklæring, hvor det bl. a. hedder, „at kommiteen er derfor af den mening, at det materiale, der er sendt os til undersøgelser, ikke leverer noget som helst bevis for, at dr. Cook har nået Nordpolen“. Cook tog det ikke så nøje med erklæringen. Endnu

i februar 1912 udtalte han ved et møde: „Læg mærke til, at de ikke har sagt, at jeg ikke har fundet Nordpolen, de har kun sagt, at mine data (observationer) ikke var absolut positive“.

For Peary's vedkommende var kampen med Cook eller måske rettere med hans tilhængere langt fra afsluttet, og man ved, at alt dette forbitrede hans tilværelse. Men det kom dog ikke til at betyde, at han ikke blev anerkendt som den, der først havde nået Nordpolen. Geografiske selskaber og universiteter verden over ydede ham deres anerkendelse, og det er mærkværdigt, at man ikke i en fortegnelse (i Hobbs' bog fra 1936) over de medaljer og ærestitler, der er ydet ham, træffer vort eget geografiske selskab. Det er derimod forståeligt, at Peary på en rundrejse til europæiske hovedstæder i 1910 ikke kom til København. De stadige angreb på ham - de var selv i regeringsforsamlinger så grove, at man ikke undså sig for at kalde ham en svindler, en løgner og et æsel, - kom dog for det meste fra klikker, der fra første færd ikke havde kunnet tåle hans beundringsværdige og resultatrige rejser, et fænomen, der ikke er ganske ukendt andre steder fra i den arktiske eller antarktiske forsknings historie.

Det er interessant at se med hvilken forudseenhed, Peary i sine sidste år omfattede flyvningen, både til civile, videnskabelige og militære formål. Han må her nævnes ved siden af andre og ofte større navne, men han var afgjort blandt pionererne, og ingen har måske så klart som han set, hvor stor en rolle flyvemaskinen ville komme til at indtage i fremtidige krige. En tale, han holdt herom i 1917, blev betragtet som så betydningsfuld, at den blev trykt som senatsdokument.

Peary døde den 20. februar 1920 efter at have været syg i ca. 3 år. Han vidste selv, at han led af pernicios anæmi, dengang en dødeligt forløbende sygdom, som man kun var i stand til at holde nede i kort tid ved hjælp af transfusioner. Begravelsen foregik under store militære æresbevisninger på Arlington National Cemetery, hvor man i 1922 rejste ham et monument i form af en stor granitglobus med hans motto: *Inveniam viam aut faciam*. Ved Cap York i Nordgrønland har man også rejst ham en ca. 17 meter høj tresidet stenstøtte.